

Lausunto

Lainsäädäntöneuvos Petteri Jartti
Demokratia- ja julkisoikeusosasto

19.2.2026

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan verojaostolle

Asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Yleistä

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan verojaosto on 13.2.2026 pyytänyt oikeusministeriöltä kirjallista asiantuntijalausuntoa otsikkoasiassa. Oikeusministeriö on nyt lausuttavana olevan hallituksen esityksen osalta antanut sen valmisteluvaiheessa 8.3.2025 päivätyn lausunnon valtiovarainministeriölle. Esityksen valmisteluvaiheessa antamassa lausunnossaan oikeusministeriö kiinnitti huomiota erityisesti suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys -jakson täydentämistarpeisiin, henkilötietojen säilytysaikaa koskeviin säännöksiin ja esityksestä seuraaviin taloudellisiin vaikutuksiin.

Oikeusministeriö toteaa, että esitys on jatkovalmistelussa joiltakin osin muuttunut ja katsoo perustelluksi esittää lausuntonaan kunnioittavasti seuraavan.

Laki harmaan talouden selvitysyksiköstä (1. lakiehdotus)

Velvoitteidenhoitoselvitys (5 §)

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 5 §:n 1 momentin mukaan selvitysyksikkö laatii pyynnöstä velvoitteidenhoitoselvityksen, jos se on välttämätöntä 6 §:ssä säädettyjä käyttötarkoituksia varten. Velvoitteidenhoitoselvitystä pyytävä taho vastaa välttämättömyyttä koskevasta arvioinnista. Edelleen pykälän 2 momentin mukaan velvoitteidenhoitoselvitystä koskevassa pyynnössä on yksilöitävä organisaatio tai henkilö, josta selvitystä pyydetään, esitettävä vahvistus siitä, että pyynnön välttämättömyys on arvioitu ja ilmoitettava selvityksen käyttötarkoitus siten, että velvoitteidenhoitoselvitys voidaan laatia tarpeellisilla tiedoilla. Harmaan talouden

selvitysyksikkö tekee tietoja pyytävän tahon kanssa tietopalvelukuvauksen ennen velvoitteidenhoitoselvitysten luovuttamista.

Perustuslakivaliokunta on viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta arvioidessaan kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Tulkintakäytännön mukaan viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat valiokunnan mukaan voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta. Perustuslakivaliokunta ei toisaalta ole pitänyt hyvin välttää ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin (ks. esim. PeVL 96/2022 vp, s. 4 ja PeVL 4/2021 vp, s. 4).

Ottaen huomioon edellä selostettu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö, oikeusministeriö pitää perustuslain 10 §:n kannalta myönteisenä, että salassa pidettäviä tietoja sisältävä velvoitteidenhoitoselvityksen luovuttaminen sidottaisiin jatkossa välttämättömyysvaatimukseen. Tästä huolimatta oikeusministeriö kiinnittää huomiota välttämättömyyden arviointia koskevaan sääntelyyn.

Ministeriö toteaa, että ehdotetussa muodossaan sääntely vaikuttaa mahdollistavan tiedon pyytäjälle varsin automaattisen tiedonsaannin, koska tietoja luovuttava selvitysyksikkö tarvitsisi tiedon pyytäjältä ainoastaan vahvistuksen siitä, että se on arvioinut tietojen välttämättömyyttä suhteessa 6 §:ää säädettyihin käyttötarkoituksiin. Lisäksi säännös vaikuttaa jättävän epäselväksi, voiko selvitysyksikkö tosiasiallisesti kieltäytyä laatimasta velvoitteidenhoitoselvitystä, jos tietoja pyytävä ilmoittaa arvioineensa tietojen välttämättömyyttä. Oikeusministeriö katsoo, että säännöksen sanamuotoa on perusteltua täsmentää siten, että se sisältäisi tietoja pyytävälle organisaatiolle velvoitteen perustella dokumentoidusti velvoitteidenhoitoselvityksen välttämättömyyttä. Perusteluvastuu loisi tietoja luovuttavalle selvitysyksikölle tosiasiallisen mahdollisuuden myös kieltäytyä luovuttamasta pyydettyjä tietoja.

Lisäksi oikeusministeriö kiinnittää huomiota 1. momentin 2. virkkeeseen, jossa säädettäisiin välttämättömyyden arvioinnin vastuusta. Säännös ja sen perustelut jättävät epäselväksi, mitä vastuita tietojen pyytäjälle on tarkoitus ulottaa. Ministeriö toteaa, että yleisen tietosuoja-asetuksen mukainen vastuu henkilötietojen täsmällisyydestä sekä henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta kuuluu rekisterinpitäjälle, eikä rekisterinpitäjän vastuuta voida siirtää. Henkilötietojen luovuttaminen on tietosuoja-asetuksen 4 artiklassa tarkoitettua käsittelyä, jonka lainmukaisuudesta vastaa tietoja luovuttava rekisterinpitäjä.

Edelleen oikeusministeriö kiinnittää huomiota ehdotetun 5 §:n 2 momentin 2. virkkeeseen, jonka mukaan Harmaan talouden selvitysyksikkö tekee tietoja pyytävän tahon kanssa tietopalvelukuvauksen ennen velvoitteidenhoitoselvitysten luovuttamista. Oikeusministeriö toteaa, että ehdotetussa säännöksessä käytettyä sanamuotoa *ennen -- - luovuttamista* on mahdollista tulkita siten, että tietopalvelukuvaus olisi laadittava aina ennen yksittäisenkin velvoitteidenhoitoselvityksen luovuttamista, eikä kysymys olisi dokumentista, joka on tehtävä ennen rajapinnan avaamista. Säännöstä on täsmennettävä edellä mainituilta osin. Lisäksi säännöstä on perusteltua täsmentää siten, että siinä säädettäisiin, mitä tietopalvelukuvaukseen on vähintään sisällytettävä.

Velvoitteidenhoitoselvityksen käyttötarkoitus (6 §)

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 6 §:n 1 momentin 11 kohdan mukaan velvoitteidenhoitoselvitys laaditaan tukemaan poliisin, Rajavartiolaitoksen, Puolustusvoimien tai Tullin suorittamaa rikosten ennalta estämistä, paljastamista ja selvittämistä. Säännöksestä poistettaisiin epäiltyä rikosta koskevat erillisvaatimukset rikoksen enimmäisrangaistuksesta ja rikoksen yhteydestä organisaatioon, jotka ovat edellytyksinä velvoitteidenhoitoselvityksen laatimiselle. Erillisvaatimuksista luopumisen myötä velvoitteidenhoitoselvityksen piiriin tulisivat myös sellaiset rikokset, joiden säädetty enimmäisrangaistus olisi alle yksi vuosi vankeutta eikä rikoksen epäiltäisi tapahtuneen organisaation toiminnassa tai organisaatiota hyväksi käyttäen. Ottaen huomioon esityksen tavoitteet ja perustelut, oikeusministeriö pitää mainitun erillisvaatimuksen poistamista organisaatioaseman osalta perusteltuna.

Sen sijaan oikeusministeriö kiinnittää huomiota, että yhden vuoden enimmäisrangaistuksen poistamista on perusteltu esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa lähinnä poliisin ja muiden esitutkintaviranomaisten tehtävien tehostamisella ja viranomaisten välisen tietojenvaihdon paranemisella. Oikeusministeriö toteaa, että uhka vähintään yhden vuoden mittaisesta vankeusrangaistuksesta on kynnyksenä jo nykyisellään varsin matala. Lisäksi ministeriö toteaa, että se on aikanaan säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 38/2010 vp). Edelleen ministeriö toteaa, että enimmäisrangaistukseen sidotun kynnyksen poistaminen mahdollistaisi jatkossa velvoitteidenhoitoselvityksen pyytämisen ja laatimisen jatkossa myös esimerkiksi sellaista rikosta selvittäessä, mistä maksimirangaistus on sakko. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi näpistys ja lievä vahingonteko. Oikeusministeriö toteaa, että esityksen valiokuntakäsittelyssä on syytä varmistua siitä, että yhden vuoden vankeusrangaistusta koskevan kynnyksen poistaminen on oikeasuhtaista ja välttämätöntä ottaen huomioon, miten laajasti ehdotettu sääntely mahdollistaisi henkilötietojen käsittelyä ja rajoittaisi yksityiselämän suojaa.

Tietosuojavaltuutetun toimiston resurssit

Tietosuojavaltuutetun toimiston resurssien osalta oikeusministeriö kiinnitti lausuntokierroksella huomiota siihen, että tietosuojavaltuutetun valvontatehtävät ovat jatkuvasti lisääntyneet ja tämä on johtanut asiamäärien lisääntymiseen, käsittelyn ruuhkautumiseen sekä käsittelyaikojen kasvuun. Sittemmin tietosuojavaltuutetun toimiston määrärahoja on lisätty. Valtion talousarvio vuodelle 2026 sisältää yhteensä 2,355 milj. euron oikeusministeriön pääluokan sisäiset määrärahasiirrot tietosuojavaltuutetun toimiston toiminnan turvaamiseksi.

Petteri Jartti
Lainsäädäntöneuvos